

Samvetet: Guds anknytningspunkt i våra hjärtan

Till det mänskliga *medvetandet* hör att kunna reflektera över sig själv och sin plats i tillvaron. Intuitivt kan en människa förstå att livet har ett ursprung, en avsikt, ett mål som är högre än "artens överlevnad". Det hänger samman med att hon skapats till *Guds avbild*, till att *vara lik Gud* (1 Mos 1:26f). "Du, o Gud, har skapat mig till dig och min själ är orolig tills den finner vila i dig" skrev kyrkofadern Augustinus och satte fingret på den oro, rastlöshet och längtan som många kan känna utan att riktigt förstå varför. Gud är en Gud som kallar. Ett kännetecken på Guds anknytningspunkt i vårt inre är att vi inte lämnas i fred med att vara ifrån honom. "Endast i Gud har du din ro, min själ." (Ps 62:6)

I medvetandet ligger också en förnimmelse av hur Gud *är* och vad Gud *vill* (Rom 1:20). När människor genom historien, i olika samhällen och civilisationer, format liv tillsammans har de i anmärkningsvärt hög grad hamnat nära vad man brukar kalla för *den naturliga lagen*. Det mänskliga livet tillsammans tycks *avsett* att levas på ett visst sätt, för att fortleva och blomstra, som vi med kristet facit ser harmoniera med Guds bud och den gyllene regeln (Matt 7:12).

Ordet "samvete" betyder "att veta tillsammans". Till att börja med formas vårt samvete av omgivningens krav och förväntningar (föräldrar, rättsväsende, osv) men det hör till människans storhet att samvetet inte bara formas av omgivningen utan av Gud själv. Det finns i varje människa en gudagiven förmåga att *intuitivt* bedöma det "kollektiva samvetets" riktighet. Under Nazitiden kunde enskilda gå emot strömmen för sitt personliga *samvetes* skull, även om det var förenat med mycket stora risker. Samvetet var *vaket*, men då "visste de tillsammans" med något *högre och säkrare* än folk-majoriteten och det rådande rättsväsendet. Alla var inte bekännande kristna. Samvetet var *sovande* på andra punkter. Men på den punkt som krävde ett ställningstagande gentemot folkmajoriteten visste de faktiskt *bättre* än många som vid den tiden kallade sig kristna.

"När hedningar som inte har lagen av naturen gör vad lagen befäller, där de sin egen lag trots att de saknar lagen. De visar att det som lagen kräver är skrivet i deras hjärtan. Om detta vittnar också deras samveten och tankar som sinsemellan anklagar eller till och med försvarar dem." (Rom 2:14f)

Ibland kan samvetet vara känsligt för sådant som inte är fel, som Paulus ger exempel på i diskussionen om kött från avgudaoffer (1 Kor 8, 10). I det fallet friades samvetet från omgivningens förväntningar av Gud själv samtidigt som samvetet fortfarande var bundet av nästankärleken och hänsynen till dem som hade svagare samveten.

I värsta fall kan samvetet vara *brännmärkt* (1 Tim 4:2). Det är ett samvete som dövats under lång tid och som inte längre påverkar medvetandet. Framträdande nazisters totala avsaknad av ånger inför de brott de gjort sig skyldiga till, under Nürnberg-rättegången efter krigets slut, var skrämmande. Några av de anklagade visade dock prov på ånger, ett *samvetets* uppvaknande. Då fanns det faktiskt *hopp* för dem, även om de senare avrättades. I något fall ledde uppvaknandet ända fram till samvetets yttersta korrektiv, nämligen Gud själv. Samvetet är inte framme när det är ångerfullt pga. de *personliga konsekvenserna* av egna brott. Inte heller när samvetet plågas av skadan som åsamkats *andra människor*. Samvetet når ända fram när en människa ser att inget är dolt för *Gud* och att det är inför honom vi står till svars (Hebr 4:13). Kung Davids syndabekännelse i psalm 51 kunde ha varit en utgjutelse över hur olycklig han var över att ha skadat Batseba, Uria, sin egen familj och sitt eget folk, över konsekvenserna. Olycklig var han förstas, men han bekände att han syndat *bara* mot Gud (Ps 51:6) och gjort det som var ont i *Guds* ögon. Ett samvete som vill bli rent kan inte nöja sig med *människors* frikännande utan måste ställa sig i *Guds* ljus. Å ena sidan kan

samvetet frias av Gud när det dömts felaktigt av människor, å andra sidan är det oundvikligt att samvetet till slut döms av Gud även om hela världen förklarar människan rättfärdig. Det hänger samman med att samvetet har sitt yttersta korrektiv i Guds ord och sin rätta känslighet inför Skaparen som ensam vet hur vi är ämnade att leva våra liv.

Samvetet: en kompass i hjärtat som korrigeras av Guds ord

Exemplet med de kristna som var lojala mot den nazistiska ideologin vittnar om att samvetet är ytterst beroende av Guds ords korrektiv. *"Ditt ord är mina fötters lykta"* (Ps 119:105). När ett samvete väl förankrats i Guds ord är det varken säkert eller förnuftigt att gå emot samvetet, som Martin Luther bekände inför kejsaren i Worms, väl medveten om vilka konsekvenser det kunde få. Samvetet behöver ständigt kalibreras inför den norm som är både objektiv och evigt grundad, nämligen Guds ord som består när allt annat rämnar.

Nu var Luther en så samvetsgrann person att somliga menar att han var sjukligt skrupulös. Men djupast sett drevs Luther av frågan hur Gud kan vara nådig när Guds blick tränger igenom all yta och ser *hjärtats uppsåt och tankar* (Hebr 4:12), som om samvetet behövde ta dem i noggrant beaktande. Detta gör inte människan naturligt, utan den helige Andes upplysning (Joh 16:8). Paulus omvändelse illustrerar det *motstånd* vi gör mot Gud och iveren att rättfärdiga oss själva. I fråga om rättfärdighet som vinnas genom lagen var Paulus före sin omvändelse en *oklanderlig* man (Fil 3:6). Samvetet var kalibrerat efter Guds lag. Och ändå inte. Efter att Jesus mött Paulus på vägen till Damaskus gick det upp för honom i vilket mörker han befann sig och hur långt från Guds vilja han var, trots att ingen människa kunde klandra honom för något. När Paulus senare reflekterade över buden märkte han att samvetet *inte* korrigerats av dem.

"Det var först genom lagen jag lärde känna synden. Jag hade inte vetat vad begäret var, om inte lagen hade sagt: Du skall inte ha begär. Men synden grep tillfället och väckte genom budordet alla slags begär i mig. Ty utan lagen är synden död. Förr levde jag utan lagen, men när budordet kom, fick synden liv och jag dog." (Rom 7:8)

När budordet kom på allvar, när *Anden* upplyste, så väcktes samvetet till att *se på begären som Gud ser på dem*. Då dog Paulus, i sin egen rättfärdighet. Mot slutet av sitt liv kunde han säga att han var den *störste* av syndare (1 Tim 1:15), inte som en överdrift (som människor skulle tycka), utan ett kalibrerat samvetets beaktelse av tillståndet inför Gud.

Ett rent samvete: Guds gåva

Efter äktenskapsbrottet med Batseba hade kung David en mörk period. Han hade syndat och konsekvenserna kunde bli ödesdigra vid upptäckt. Ofta ställs samvetet inför att leva i ljuset och ta konsekvenserna, eller att försöka undvika konsekvenserna genom att tassa i mörkret. Det är en Guds gåva att samvetet inte lämnar en i fred i mörkret. David beskrev det som att *hans ben förtvinnade* så länge han höll inne med sanningen och att Guds hand var tung över honom (Ps 32:3f). Davids dåliga samvete var hans lycka, eftersom han lurat sig själv och höll på att komma undan med det. Till slut insåg David både vad som var det rätta och vägen till frihet. *"Då uppenbarade jag min synd för dig, jag dolde inte min missgärning. Jag sade: 'Jag vill bekänna mina överträdelser för HERREN.' Då förlät du mig min syndaskuld."* (Ps 32:5)

Ett samvete kan aldrig bli rent genom egen strävan, utan endast genom att Gud förklarar syndare rättfärdiga, i kraft av Jesu försoningsdöd. Rövaren på korset kunde säkert gräma sig över allt ont han gjort, att brotten fått så svåra konsekvenser, men han hade fått samvetet renat *av Gud inför evigheten*. Känslomässigt kan ett samvete fortsätta att vara plågat, eller "dåligt", men djupast sett hämtar ett samvete sin rening i Guds löfte och blir "gott" på ett ord från Gud, inte på en känsla. Ett gott samvete *inför människor* kan en människa behöva arbeta med hela livet och kanske i samråd

med en själasörjare finna vägar till försoning, gottgörelse och tillrättalägganden. Ibland är det inte möjligt, varpå ett samvete får hämta sin lindring av att det ändå är rent inför Gud.

Bikten är en Guds gåva som hjälper människor att ständigt kalibrera sitt samvete inför Guds bud och samtidigt leva med ett renat samvete, som ger full visshet till att nalkas Gud. För den som är tyngd i samvetet och plågas av att inte kunna tala öppet om sin sak med någon har Gud satt sitt eget öra och sin egen mun på dem som han sänt till uppgiften. *"Som Fadern har sänt mig sänder jag er... Om ni förlåter någon hans synder så är de förlåtna."* (Joh 20:23) I bikten lättas hjärtat inte bara inför en annan människa utan inför Gud själv och så lyfts syndabördan av genom löftet att prästens förlåtelse är Guds förlåtelse.

Låt oss därför med uppriktigt hjärta gå fram i full trosvisshet, med ett hjärta som är renat från ett ont samvete (Hebr 10:22)

Jakob Appell